

SULANDUVAD MÜÜDID GLOBAALSELT SOOJENEVAS ILMAKATLAS

Interlitteraria 13. Contemporary Fate of Great Cultural and Literary Myths. I–II. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008. 539 lk.

2008. aasta oktoobris ilmunud kolmeistkümmes Interlitteraria number on

pühendatud suurte kultuurimütide saatusele kaasaja kontekstis. Jüri Talveti eessõna annab ülevaate legendide kujunemisest ja nende metatekstuaalsusest Aristotelese aegadest Foucault' müüdi purustamiseni ja sealt edasi tõdemuseni, et tänu inimlooma jutu-

vestmisvajadusele kestavad muistelood muutuval-sulanduval kujul seni, kuni kestab inimkond.

Enamik autoreist väidab artikli sissejuhatuses distantseeruvat, et müüdil pole enam pühaduse väärtust ega müstilist salapära, selle abil ei üritata enam igapäevanähtustele tähendust otsida, seda ülesannet täidab nüüd teadus. Inimestel aga on vaja uskuda ja midagi kummardada, niisiis on tänapäeval laialt levinud alternatiivsed ususektid, linnalegendid, Hollywoodi staarikummardamine ja muud alternatiivid kollektiivse teadvuse „kultusevajaduse” rahuldamiseks.

Interlitteraria 13., kahest köitest koosnev number sulandab endasse nagu eelmisedki laia spektri kirjutajaid: noortest kirjandusteadlastest auväärsete professoriteni. Siit võib leida originaalseid ja uudse vaatenurgaga mõtteid klassikalistest ja üldtuntud müütidest, nagu Don Quijote, Faust, Robinson Crusoe või Rousseau Üksildane Uitaja (Peng Yi), Don Juan „pahelise kaasaja machona” linnakontekstis (Jüri Talvet) ning bulgaaria teatris (Aglia Stefanova) kuni põnevate, vähem tuntud, nn diasporaa-müütideni. Rahilya Gheybullayeva näiteks lahkab kütkestavalt ajaloo, legendide ja kultuurikildude taaskasutamist aserbaidžaani kirjanduses, Ana Martinoska aga muistendit ja folkloori tänapäeva makedoonia kirjasõnas. Veel põnevat: teisikute/kaksikute müüt postmodernistlikus sloveenia proosas (Tomo Virk) ning modernismijaatus luules (Vid Snoj), hingede mõistmise saladus leedu sõnakunstis (Audinga Pelurityte).

Lauri Pilteri artikkel „Hilinenud rahvused...” muretseb, et A. H. Tammsaare ei ole rahvusvahelist kriitikahuvi saavutanud pelgalt suurte rahvuste seas levinud „ametlike hõimümüütide, lingvistiliste eelarvamuste ning kultuuridevahelise onupojapoliitika” tõttu ning et lihtsustatud võimukeeles otsus-

tatakse ära, kes on kirjandusmaastikul oluline ja kes mitte. Mainitud tuuleveskitega aitavad võidelda paljud eesti kirjandusuurijate sisukad artiklid, mis juba vähemalt kolmeteistkümnendat aastat kohalikku sõnaloomingut kirjasaõna tundvale maailmale tutvustavad. Põnevat käsitlemist leiavad näiteks Kalevipoja Saarepiiga liin müüdituutmana (Marin Laak), eesti prekoloniaalperiood (kui millestki sellisest Eesti puhul üldse rääkida saab) ja 1930. aastate ajalooline belletristika (Tiina Kirss), müütilise vabadussümboli valge laeva sünnilugu eesti rahva teadvuses (Rutt Hinrikus), piibliümüütide ja rahvusliku identiteedi osakaal tänapäeva eesti ja läti belletristikas (Anneli Mihkelev), eesti (kirjandus)kultuuri oikumeeniline struktuur Oskar Lutsu „Kevade” näitel (Rein Veidemann).

Paljud autorid keskenduvad tõlke- ja tõlgendusprobleemidele müütide väärvõi mitmetimõistetavuse põhjustena. Triin Kallas väidab, et platonismimüüt, miski, mida tuleb „ületada ja hävitada”, on tõlgenduskoolkondade tekitatud ning uurib, miks tole kreeka filosoofi tekstid nii palju vastuokslikke lahtimõtestamisi on esile kutsunud. Sonia Bravo Utrera vaatleb kuuba kultuuri mitmepalgelise kajastamise põhjusi USA-s läbi tõlkeprisma, tsiteerib Lotmanit ja Bahtini ning lähtub tõlkija kui vahendaja ning kaasautori rollist diskursuse kujundamisel. Hannu K. Riikonen lahkab kreeka müütide levimist maailmakirjanduses tõlgete ning ümberjutustuste kaudu ning väidab, et isegi kõige igavam tõlge võib olla inspiratsiooniallikaks sadadele uutele teostele, millest igaühel on „erinev mask”, kuid põhivõrgustik on sama.

Kuraditosinalise Interlitteraria legendilahkamiste ühepajatoidulisest värvikirevusest veel näiteid: Vanesa Matajci räägib sloveenia historiograafiast ja kirjandusest, kommunistliku ajaloomüüdi demüstitseerimisest ja

ümberkirjutamisest; Simonetta Falchi holokausti õudsest järelmõjust ning inimhinge ekslikkusest rändava juudi kontseptsiooniga seotud klišeede taustal. Aigi Heero analüüsib Venemaa müüti tänapäeva saksakeelses kirjanduses, Mohit K. Ray müütide kasutamist Goldingi „Kärbeste jumalas”, Raili Põldsaar mehelikkuse, individualismi- ja natsionalismimüüdi saatust Uus-Meremaa sõnakunstis, Evelin Banhard aga püstitab igihalja küsimuse shakespeareoloogias: kas etendada või mitte? Luubi all on ka filmikunsti arhetüübid: Irina Melnikova lahkab korduste tähenduslikkust Pedro Almodóvari filmis „Kõik minu emast”, Juey-Fu Hsiao aga dionüüsoslikke metamorfoose Derek Jarmani „Caravaggios”.

Uue Interlitteraria teise köite esimehe kolmandik on pühendatud legendide saatusele angloameerika kultuuriruumis: ameerika unelma tõlgendamisest dokumentaalkirjanduses Norman Maileri näitel (Zhanna Konovalova), rahvuslike müütide võltsteooria paljastamisest Anna Deavere Smithi ja Andrew Moodie teoste põhjal (Caroline De Wager), klassikalisest mütoloogiast põhja-iiiri usutüli kontekstis Seamus Heaney

luules (Juan Ráez Padilla) ning palju muud põnevat.

Artiklid ongi seekord valdavalt inglise keeles, isegi need autorid, kelle esimene võõrkeel ei ole inglise, vaid hoopis hispaania või prantsuse keel, on seekord otsustanud angloameerikaliku üldarusaadavuse kasuks, mis tegi keeleliselt limiteeritud arvustaja töö küll lihtsamaks, kuid vähendab kahetsusväärset paabellikku keelte virvarri.

Üks köitvamaid ja värskemaid käsitlusi oli minu arvates Sabine Coelsch-Foisneri „Frau Freud” ja „Childe Rolandine”, mis vaatleb suurte narratiivide pahupidipööramist tänapäeva briti naiskirjanike loomes. Kõlama jäi ka Jeanne E. Gleseneri analüüs kodu(koha) mütologiseerimist pagulaskirjanduses. Huvitav, et keegi kodumaisetest uurijatest seda teemat ei puudutanud: meie pagulaskirjanike kodumaa-ihalus ning seega „kodu” retooriline de- ja rekonstruktsioon oleks kahtlemata huvipakkuv lugemisvara.

ANNELI NIITSOO